

NITO

Status på arbeidsmarkedet

Våren 2018

Norges største organisasjon for ingeniører og teknologer med bachelor, master og høyere grad

INNHOILDSFORTEGNEISE

0. Forord og sammendrag	4
1. Internasjonal og norsk økonomi	5
2. Arbeidsmarkedet generelt	10
3. Arbeidsmarkedet for ingeniører	13
4. Antakelser om arbeidsmarkedet for ingeniører fremover	17

FORORD

«Status på arbeidsmarkedet» er en halvårlig publikasjon om tilstanden i og utsiktene for økonomien og arbeidsmarkedet framover. Den er produsert av Tone Tønnessen og Petter Teigen i NITO sekretariatets samfunnspolitiske avdeling.

Publikasjonen tar for seg den makroøkonomiske utviklingen nasjonalt og internasjonalt som påvirker arbeidsmarkedet generelt og for ingeniører spesielt. Analysene er basert på tilgjengelig informasjon fra offentlige kilder samt NITOs egne undersøkelser og statistikker. Avslutningsvis gir vi en vurdering av hvordan arbeidsmarkedet for ingeniører i Norge vil utvikle seg framover. Redaksjonen ble avsluttet 10. mars 2018.

SAMMENDRAG

Det er forventet noe høyere veksttakt i norsk og internasjonal økonomi det kommende året, men det er en rekke usikkerhetsmomenter for den økonomiske utviklingen både på kort og ikke minst noe lengre sikt. NITO antar likevel at arbeidsledigheten i både befolkningen og blant ingeniører vil bli redusert de kommende 12 månedene. Langtidsledigheten har det siste året økt kraftig blant ingeniører, spesielt på Vestlandet. Dette i en periode hvor arbeidsledigheten generelt har blitt redusert. NITO er derfor bekymret for at flere ingeniører kan falle varig utenfor arbeidslivet.

1. INTERNASJONAL OG NORSK ØKONOMI

Global handel og investeringer har hatt et oppsving det siste året. Sammen med gunstige finansielle forhold bidrar dette til gode internasjonale vekstutsikter det nærmeste året. Deretter ventes den globale veksten å avta noe. Norsk økonomi har vært i en konjunkturoppgang gjennom hele 2017. Framover drives oppgangen av økte petroleumsinvesteringer og høyere vekst internasjonalt, men modereres av fallende boliginvesteringer, økte renter og sterkere krone. Arbeidsledigheten er på vei ned, men langtidsledigheten er fortsatt en utfordring.

INTERNASJONAL ØKONOMI

Internasjonal økonomi er inne i en oppgangskonjunktur som er økende, både i styrke og omfang. Global handel og investeringer har hatt et oppsving det siste året, og USA fører en ekspansiv finanspolitikk. Sammen med gunstige finansielle forhold bidrar dette til gode internasjonale vekstprognoser det nærmeste året. Verdensbanken forventer en vekst globalt på 3,1 prosent i 2018. Det forventes imidlertid at veksten gradvis vil avta, blant annet som følge av negative ettervirkninger av den ekspansive pengepolitikken¹ som har vært ført siden finanskrisen slo inn, samt høy gjeld og en underliggende svak produktivitetsutvikling.

Oppgangen inkluderer stadig flere av landene i OECD²-området. Veksten i USA og euroområdet fortsetter med uforminsket kraft. Konjunkturoppgangen i OECD-landene ventes å svekkes noe fra 2019/20, spesielt i USA.

I USA er økonomien inne i sitt niende år med sammenhengende konjunkturoppgang. USA ledet an i oppsvinget etter finanskrisen, og har ligget fremst i den globale oppgangskonjunkturen. Et tegn på at økonomien er nær sitt «fulle potensiale» er arbeidsledigheten, som nå har kommet ytterligere ned og er i overkant av 4 prosent. Den positive utviklingen i arbeidsmarkedet bidrar til økende lønnsvekst - på nærmere 3 prosent i 2017. Likevel holder sysselsettingsraten seg fortsatt på et relativt lavt nivå. Dette reflekterer bl.a. at mange har gitt opp å søke jobb og trukket seg ut av arbeidsmarkedet. I tillegg har andelen som regnes som «undersysselsatt» (dvs folk som er i arbeid, men som ønsker å jobbe nærmere fulltid) økt noe, til 8,2 prosent. Mange av de nye jobbene som er skapt den siste tiden er dessuten av midlertidig karakter og knyttet til deltidskontrakter i yrker med lav lønn. Situasjonen på arbeidsmarkedet er derfor ikke så god som ledighetstallene isolert tilsier.

Mange analytikere mener at amerikansk økonomi er i sluttfasen av en langvarig konjunkturoppgang. På toppen av et enormt budsjettunderskudd har det blitt vedtatt en stor skattelette og store utgiftsøkninger. Dette er lite bærekraftig. Basert på en rekke mål synes dessuten amerikanske aksjer å være svært høyt priset. Den forestående skattereformen kommer på et tidspunkt der økonomien er nær sitt produksjonspotensiale. Det er derfor fare for at den mest av alt slår ut i inflasjonspress og økte renter. Det at den i stor grad kommer rike husholdninger som med lav konsumtilbøyelighet til gode tilsier dessuten at effekten av den blir svak. Det forventes derfor gradvis lavere vekst i amerikansk økonomi de nærmeste årene.

Det er også faktorer som kan føre til en mye svakere økonomisk utvikling i USA fremover. Dette skyldes dels usikkerhet knyttet til Trump-administrasjonens styringsevne og fremtidige disposisjoner og dels konsekvenser av mulige geopolitiske hendelser.

Ikke minst er det nedsiderisiko forbundet med Trumps trussel om å innføre toll på import av stål og aluminium. En realisering kan innebære høyere kostnader, økt inflasjon og tap av arbeidsplasser i en rekke land. Den største risikoen forbundet med Trumps utspill er imidlertid at det kan være begynnelsen på en ond sirkel, der land som blir rammet av den amerikanske tollene søker gjengjeldelse ved å innføre tiltak rettet mot beskyttelse av egen eksportindustri. Med andre ord kan situasjonen utvikle seg til noe som minner om en handelskrig, med økt inflasjon og redusert global etterspørsel som konsekvens.

I eurosonen har økonomien vokst sammenhengende siden våren 2013, og oppsvinget fortsetter med uforminsket styrke. Arbeidsledigheten, som riktignok fortsatt er høy, fortsetter å falle og er nå nede på sitt laveste nivå på ni år. Kombinert bl a med tegn til vedvarende vekst i både detaljhandel og industriproduksjon, tyder dette på at

1. Lav rente for å øke etterspørselen og dermed den økonomiske aktiviteten.

2. Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling – de tradisjonelle industrilandene

oppturen i euroområdet økonomi vil fortsette i 2018. SSB anslår den økonomiske veksten i euroområdet til 2,3 prosent i inneværende år. Veksten antas deretter å avta gradvis til 2 prosent i 2019 og videre til 1,7 prosent i 2021. Dette indikerer likevel at eurosonen fortsatt vil være i konjunkturoppgang med videre nedgang i arbeidsledigheten.

Arbeidsledigheten i euroområdet ble i januar i år registret til 8,6 prosent. Selv om utviklingen er positiv, ligger ledigheten på et høyt nivå og det er store forskjeller landene imellom. I Tyskland er ledigheten på kun 3,6 prosent, mens den ligger på i overkant av hhv 20 og 16 prosent i Hellas og Spania. Spesielt bekymringsfull er den høye ungdomsledigheten i mange land. Forskning tyder dessuten på at mye av sysselsettingsveksten den siste tiden, som i USA, har kommet i form av midlertidige jobber og er relatert til økt sysselsetting i lavt betalte deltidsjobber. Ved å ta hensyn til undersysselsetting beregnet ESB nylig den reelle ledighetsraten i euroområdet til å ligge et sted mellom 15 og 18 prosent, med andre ord nærmest dobbelt så høyt som det offisielle tallet.

Veksten i eurosonen er nå noe bredere basert enn tidligere, med oppgang i samtlige av de landene som har publisert tall for fjorårets siste kvartal. Gjeninnhentingene ser ut til å holde seg godt oppe i Spania, Tyskland og Frankrike. I Italia var årsveksten i 2017 den høyeste på over 7 år. I Øst-Europa ser den sterke veksten også ut til å fortsette. Tallene tyder på at veksten i eurosonen denne gang i hovedsak har vært drevet av sterk vekst i utenrikshandelen.

De fleste økonomiske fagmiljøer spådde at Brexit ville ramme britisk økonomi hardt. Så lang har ikke veksten i BNP falt så kraftig som mange trodde. Vi har imidlertid sett en kraftig økning i inflasjonen, blant annet som følge av en Brexit-motivert flukt fra pundet. Dette har dette ført til en klar svekkelse av den økonomiske veksten i Storbritannia. På tross av en kraftig svekkelse av pundet har eksportveksten så langt uteblitt. Det er fortsatt vanskelig å si hva de økonomiske effektene av Brexit vil bli på litt lenger sikt, bl a fordi det fortsatt er uklart hvilken tilknytningsform Storbritannia vil få til EU. Det er imidlertid bred faglig enighet om at utmeldingen vil redusere den langsiktige veksttakten i landet. Det antydes at prisen for å melde seg ut mest sannsynlig vil ende opp på 420-430 milliarder kroner³

29. mars 2019 går Storbritannia automatisk ut av EU, med mindre partene enstemmig blir enige om en utsettelse. Brexit vil også få konsekvenser for Norge. Storbritannia er Norges tredje største eksportmarked, og en stor andel av eksporten består av olje og gass. Norge er ikke part i forhandlingene mellom EU og Storbritannia. Vi blir imidlertid direkte berørt fordi det britiske EU-medlemskapet i dag setter rammene for store deler av det norsk-britiske samarbeidet.

I verste fall kan Norge bli et av de landene i verden som blir hardest rammet av Brexit, fordi Storbritannia er så viktig for Norge og norsk handel. Hvis EU og Storbritannia blir enige om en avtale og Norge ikke er omfattet, kan følgene bli alvorlige for en rekke norske bransjer. Norge risikerer at vi over natten får toll på norsk eksport til Storbritannia og begrensninger i bevegelsene til Storbritannia for folk som jobber der. Det er derfor svært viktig at Norge sikrer seg en god avtale med Storbritannia.

Uansett vil en lavere vekst i Storbritannia betyr mindre muligheter for norske bedrifter. Det er vanskelig å overskue konsekvensene av Brexit. Usikkerheten om utfallet av forhandlingene og konsekvensene er svært stor. Det vi vet er at forutsigbarheten blir borte. Turbulensen i forholdet mellom pund og norske kroner kan i seg selv være utfordrende.

I landene utenfor OECD er veksten fortsatt høy - i overkant av 6 prosent i Kina og den anslås enda noe høyere i India. I råvareproduserende land som Russland og Brasil er situasjonen mindre entydig. Veksten tyder på å ta seg opp i Russland, mens den falt klart tilbake i Brasil i løpet av fjoråret.

Kina står nå for nesten en femtedel av den globale verdiskapingen, og er slik sett verdens største økonomi. Andelen av verdenshandelen er omtrent like stor. Kina alene står for en tredel av den anslåtte globale veksten. Betydningen for råvare- og fraktmarkeder er enda større enn dette; en fjerdedel av verdens industriproduksjon finner nå sted i «Midtens rike». Kina har blitt en økonomisk supermakt.

3. Konjunkturrapport 2018, Norsk Industri

Veksttakten i kinesisk økonomi har dempet seg noe de senere årene. Nå ligger den rundt 6-7 prosent, og den forventes å bli enda lavere fremover. Kinas raske vekst har redusert forskjellen mellom Kina og de rikere landene. Gapet til teknologilederne og potensialet for «catching up» blir stadig mindre. Dette vil gi lavere vekst i BNP pr innbygger fremover. Kina står dessuten overfor store demografiske utfordringer og et lønnsnivå som ikke lenger er så konkurransedyktig. Det gjenstår også å se om det autoritære regimet vil makte å holde oppe den kreativiteten og innovasjonsevnen som kreves for å løfte Kina videre. Samtidig bidrar høy vekst i gjeld og investeringer til økt fare for en såkalt «hard landing» i Kina, med bratt fall i eiendomspriser og byggeaktivitet som konsekvens. En av de største risikofaktorene i verdensøkonomien er nettopp «hard landing» i Kinas økonomi.

Rundt årsskiftet 2015/2016 falt prisen på Nordsjøolje til under 30 dollar fatet. Vedvarende høy oljepris hadde ført til skiferoljerevolusjonen i USA, og Saudi-Arabia ville ikke lengre stabilisere oljemarkedet. Oljeprisen har tatt seg betydelig opp de siste 2 årene. Ved hjelp av Russland ble OPEC enige om produksjonsbegrensninger som trådte i kraft i første halvår 2017.

Videreføring av avtalen om kutt i oljeproduksjonen mellom OPEC og avtalepartnerne samt geopolitiske spenninger i Midtøsten, bidro til at oljeprisen økte til nærmere 70 dollar fatet i januar i år. Siden den gang har den falt noe tilbake, og ligger tidlig i mars rundt 64 dollar fatet. SSBs legger i sine prognoser til grunn at produksjonskuttene videreføres ut 2018 og at Venezuela makter å holde produksjonen på dagens nivå. Høye lagre, sammen med noe lavere etterspørsel og høyere produksjon i USA, vil imidlertid legge en demper på den videre prisutviklingen gjennom 2018. SSB anslår derfor at oljeprisen vil ligge rundt 60 dollar fatet ved utgangen av året. Deretter forutsettes oljeprisen gradvis å stige til 65 dollar fatet ved utgangen av 2021.

Usikkerhet om konsekvensene av Brexit, den økonomiske politikken og styringsevnen i USA, utviklingen i oljeprisen samt den geopolitiske situasjonen og bidrar til usikkerhet om verdensøkonomien fremover. Det er også usikkerhet knyttet til den videre utviklingen i Kina. Tendenser til økt proteksjonisme og handelskrig samt mer innadventd politikk i flere land kan og bidra til lavere vekst framover.

Etter sytti år med stadig tettere samkvem i verdensøkonomien, markerte britenes nei til EU og amerikanernes ja til isolasjonistiske Trump et skille i 2016. I Europa er populismen på fremmarsj, og oppslutningen om nasjonalistiske og EU-skeptiske partier har økt de siste årene. Det nye politiske landskapet fører med seg en mer nasjonalistisk politikk, som kan føre til mindre internasjonal handel, med negative konsekvenser for den økonomiske utviklingen framover.

NORSK ØKONOMI

Norsk økonomi klarte seg godt gjennom finanskrisen og dens etterspill, men gikk inn i en konjunkturedgang etter at oljeprisfallet satte inn i 2014. Etter tre år med nedgang kom økonomien igjen inn i en konjunkturoppgang i 2017. Framover venter SSB at oppgangen igjen vil drives av økte petroleumsinvesteringer og høyere vekst internasjonalt. Veksten vil modereres av fallende boliginvesteringer, økte renter og sterkere krone. Arbeidsledigheten er på vei nedover, men utviklingen i sysselsetting og ledighet varierer mellom næringer og regioner. Samtidig er langtidsledigheten fortsatt økende. Dette drøftes nærmere i kapitel 2, 3 og 4.

Investeringene i petroleumssektoren har vært den viktigste driveren for norsk økonomi i en årrekke. I forbindelse med det voldsomme oljeprisfallet i 2014 falt også petroleumsinvesteringene kraftig. Dette bidro til å trekke norsk økonomi inn i en nedgangskonjunktur. Petroleumsinvesteringene fortsatte å falle gjennom hele 2017, men nedgangen ser ut til å være over for denne gang. Lavere kostnadsnivå i næringen og en oljepris som har variert rundt 65 dollar fatet gjør flere petroleumsinvesteringer lønnsomme. Operatørene på norsk sokkel planlegger å øke investeringene med 125 milliarder kroner de neste årene og en god del av denne økningen vil komme allerede i 2018. Petroleumsinvesteringer forventes å stige markert gjennom 2018 og er igjen med å løfte norsk økonomi framover.

Det er imidlertid grunn til bekymring over de langsiktige utsiktene. Det er behov for mer aktivitet lenger frem i tid, men de neste store prosjektene mangler. Selv om gigantfeltet Johan Sverdrup gir et visst oppsving på kort sikt, vil vi neppe komme tilbake til oljetoppen på begynnelsen av 2000-tallet. Utfordringen for olje- og gassnæringen som helhet ved inngangen til 2018 er at det ikke er funnet ressurser til å opprettholde dagens nivå i olje- og gassproduksjonen etter 2025. Dette innebærer en stor utfordring for norsk økonomi framover.

Pengepolitikken bidro – gjennom reduksjon i styringsrentene til rekordlavt nivå – til å dempe konjunkturedgangen Norge har vært gjennom. Kronekursen svekket seg kraftig i takt med fallet i oljeprisen, og virket dermed som en støtdemper for norsk økonomi. Fra sommeren 2014 til januar 2016 svekket krona seg med nesten 20 prosent mot våre viktigste handelspartnere og de landene vi importerer mest fra. For de delene av næringslivet som direkte eller indirekte konkurrerer mot utenlandske bedrifter representerte denne svekkelsen en kraftig konkurranseevneforbedring. Med lavere kostnader ble det også lettere å omstille seg mot nye markeder for bedrifter som tidligere leverte varer og tjenester til petroleumsnæringen.

Siden årsskiftet har krona blitt sterkere. SSB legger til grunn at krona vil fortsette å styrke seg moderat i årene som kommer. Dette innebærer en svekkelse av den kostnadsmessige konkurransevnen framover som gjør situasjonen for konkurranseutsatte virksomheter mindre gunstig og vil dempe konjunkturoppgangen vi er inne i.

Regjeringen har nylig vedtatt å endre forskriften for pengepolitikken ved at inflasjonsmålet reduseres fra 2,5 prosent til 2,0 prosent. Inflasjonen, målt ved veksten i konsumprisindeksen, har variert rundt 2 prosent siden inflasjonsmålet ble innført i 2001. Norges Bank har signalisert at den nye forskriften ikke vil føre til vesentlige endringer i utøvelsen av pengepolitikken. I løpet av de neste fire årene ventes rentene å stige med rundt 1,25 prosentpoeng. Til tross for denne renteoppgangen vil realrentene være på historisk lave nivåer.

Utviklingen i konkurranseevnen har også blitt forbedret gjennom moderate lønnsoppgjør etter 2014. I 2016 var årslønnsveksten kun 1,7 prosent, noe som innebar en reallønnsnedgang på 1,8 prosent. Dette var den laveste lønnsveksten i Norge på 70 år, og første gang det var reallønnsnedgang på nærmere 40 år. Dette kan delvis tilskrives at sysselsettingsnedgangen i petroleumsrelaterte næringer trakk veksten i gjennomsnittlig lønn ned. I 2017 tok lønnsveksten seg derimot opp igjen og økte både nominelt og reelt, om lag som forventet. SSB regner med at den nominelle lønnsveksten vil ta seg videre opp i takt med den bedrede konjunktursituasjonen. Med en relativt stabil inflasjon, i underkant av 2 prosent, tilsvarer dette en gjennomsnittlig årlig reallønnsvekst fra 2018 til 2020 på knappe 1,5 prosent. For 2018 anslår SSB en vekst i konsumprisindeksen på 2,0 prosent. Etter 2018 anslås en litt lavere konsumprisvekst.

En svært ekspansiv finanspolitikk og kraftig vekst i boligbyggingen har også dempet nedgangen og bidratt til konjunkturomslaget. Framover ser det ikke ut til å være rom for ekspansiv finanspolitikk med handlingsregelens nye begrensning til å bruke maksimalt tre prosent av oljefondets verdi ved inngangen til budsjettåret. Samtidig er det ikke behov for en like ekspansiv finanspolitikk de nærmeste årene gitt den forventede konjunkturutviklingen.

I tillegg til oljeprisen betyr boligprisutviklingen mye for styrken og stabiliteten i norsk økonomi. Til tross for den svake inntektsutviklingen de senere årene har boligletterspørselen vært meget høy, noe som i stor grad skyldes de svært lave boliglansrentene.

I motsetning til mange tidligere konjunkturoppganger legger utviklingen i boligmarkedet nå en demper på oppgangen. Boligprisene begynte å falle i 2. kvartal 2017. At boligprisene har falt skyldes i første rekke at tilbudet av boliger har vært høyt, prisene var kommet opp på et svært høyt nivå, lønnsveksten har vært moderat og innvandringen har avtatt. I tillegg kan boliglansforskriften ha bidratt noe til omslaget. Et eventuelt kraftig fall i boligprisene kan få alvorlige konsekvenser for norsk økonomi.

SSB tror at boligprisene vil falle beskjedent også gjennom første halvår 2018 for så å flate ut gjennom andre halvår. Dersom SSB sine prognoser slår til, vil boligprisene ved utgangen av 2018 være knappe 5 prosent lavere enn toppen i 1. kvartal 2017.

Statistisk sentralbyrå (SSB) sine anslag for den økonomiske utviklingen for Norge:

Prosentvis endring fra året før (prognose)	2017	2018	2019	2020
BNP – Fastlands-Norge	1,8	2,4	2,3	2,3
Årslønn	2,3	2,9	3,5	3,7
Konsumprisindeks (KPI)	1,8	2,0	1,6	1,8
Arbeidsledighet AKU (nivå)	4,2	3,9	3,7	3,7
Pengemarkedsrente (nivå)	0,9	1,0	1,4	1,9

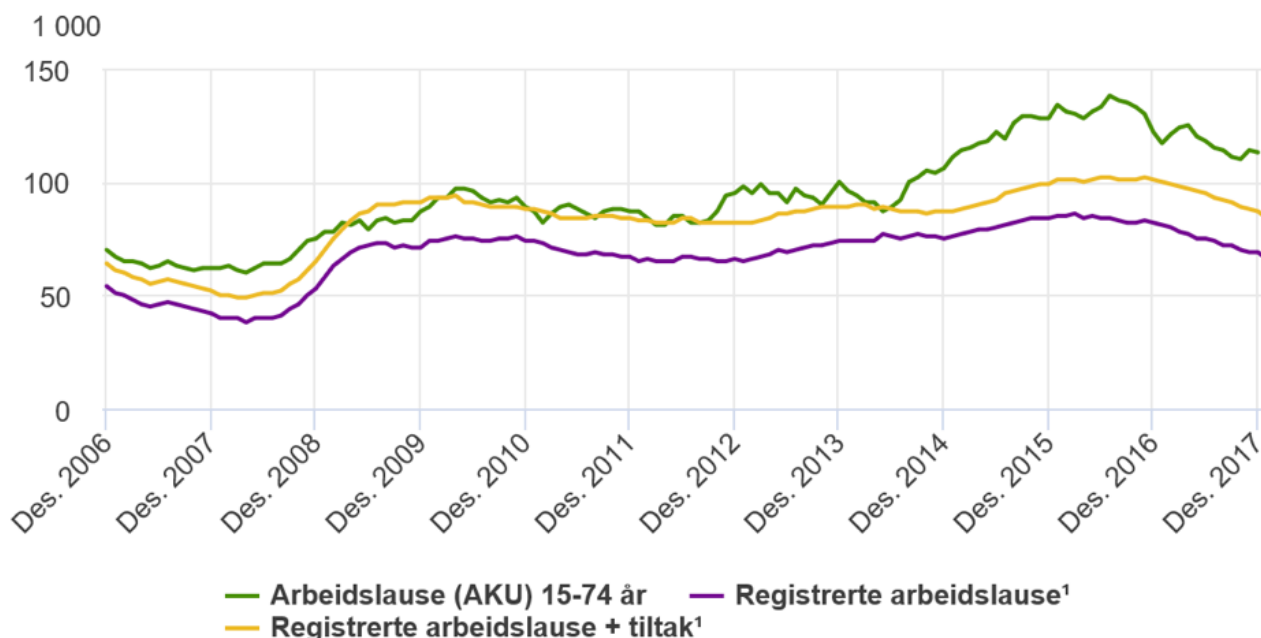
Kilde: Økonomisk utsyn over året 2017, SSB, Rapporter 2018/9

2. ARBEIDSMARKEDET GENERELT

Arbeidsledigheten i Norge måles med to ulike metoder. NAV måler antallet registrerte ledige samt personer på ulike sysselsettingstiltak. Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomfører en arbeidskraftundersøkelse hver måned ved bruk av telefonintervjuer. Resultatet av SSBs undersøkelse omtales som AKU-ledighet. SSBs metode er i tråd med europeisk standard og benyttes i sammenligningen av arbeidsledighetstall over landegrensene.

Figuren⁴ under illustrer på en god måte hvordan AKU-ledigheten har steget mer og ligget betydelig høyere enn den registrerte ledigheten hos NAV de siste årene. Det finnes flere forklaringer på denne utviklingen. Den ene er at ikke alle har rettigheter hos NAV og er usikre på hvilken bistand de vil få derfra ved å registrere seg som ledige. En annen kan være at AKU-tallene fanger opp de som ønsker å komme i arbeid, men som ikke vil gjøre en aktiv innsats gjennom NAV for å komme i arbeid.

Figur 2. Arbeidslause (AKU), registrerte arbeidslause og registrerte arbeidslause pluss arbeidsmarknadstiltak. Sesongjusterte tal, tremånaders glidende gjennomsnitt

Kjelde: Arbeidskraftundersøkinga, sesongjusterte tal, Statistisk sentralbyrå.

Tendensen i både SSB- og NAV-tallene har vært tydelige det siste året. Ledigheten har gått ned gjennom 2017. Fra desember 2016 til desember 2017 (glidende gjennomsnitt for månedene november, desember 2017 og januar 2018) viser en nedgang i ledigheten på 9000 personer og målt i prosent fra 4,4 til 4,1 prosent.

Reduksjonen i antallet helt ledige hos NAV er kraftigere enn hos SSB både målt i antallet personer og prosent. Per januar var antallet registrerte helt ledige kommet ned i 71 849, en reduksjon på 16 389 fra samme måned i fjor, altså en nedgang på hele 19 prosent. Helt ledige utgjør 2,6 prosent av arbeidsstyrken, en nedgang på 0,6 prosentpoeng siden januar i fjor. Hvis vi inkluderer arbeidsledige på tiltak er ikke effekten like stor. Det er 19 436 personer registrert i denne gruppen og her er reduksjonen på kun 808 personer de siste 12 månedene, noe som innebærer en nedgang på fire prosent.

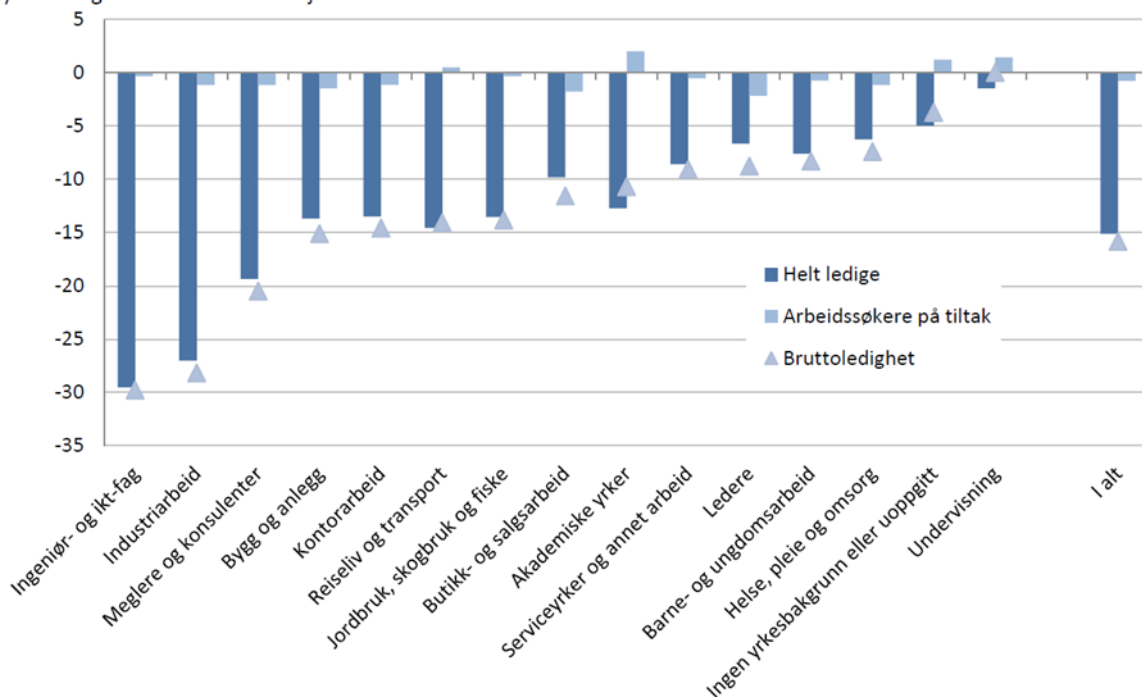
Summen av helt ledige og arbeidssøkere på tiltak omtales som bruttoledighet. Ved utgangen av januar var det til sammen 91 300 personer i denne gruppa registrert hos NAV, noe som utgjør 3,3 prosent av arbeidsstyrken.

4. SSB tall publisert 21. februar 2018

Det er innen ingeniør- og ikt-fag i både andelen helt ledige og bruttoledigheten har blitt redusert mest. Det er spesielt blant ingeniører og sivilingeniører med bakgrunn fra petroleum, bergverk og metallurgi at bruttoledigheten har gått ned. Andelen arbeidsledige innen ingeniør- og IKT-fag er blitt redusert med omlag 30 prosent både for helt ledige og bruttoledigheten. Nedgangen for denne gruppen er dobbel så kraftig som den gjennomsnittlige nedgangen i befolkningen. For de fleste andre kategoriene er nedgangen mer beskjeden. Det kan tyde på en bred forbedring i arbeidsmarkedet.

Figur 4. Prosentvis endring i bruttoledigheten, dekomponert i endring for helt ledige og arbeidssøkere på tiltak etter yrkesbakgrunn. Januar 2017 – januar 2018

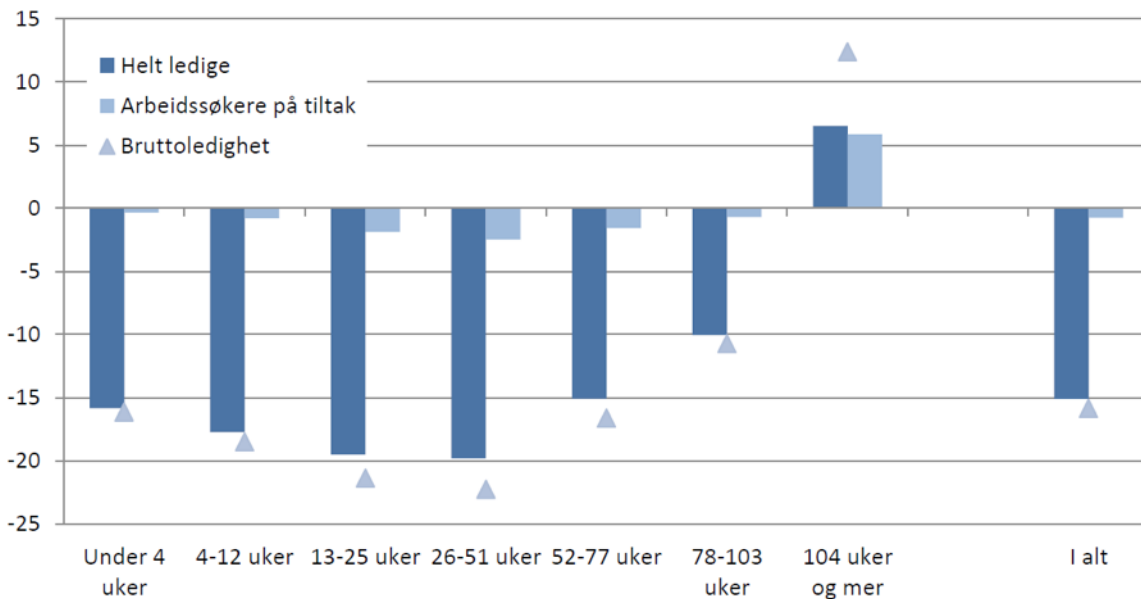

Kilde: NAV

På den annen side vokser en ledighetsgruppe faretruende, gruppen som har gått ledige i mer enn 104 uker. Tall fra NAV viser en vekst i denne gruppen på 1200 personer siden januar 2017. Rogaland og Hordaland er de to fylkene hvor veksten i langtidsledigheten er sterkest. Veksten har vært størst innen ingeniør- og ikt-fag og innen industriarbeid. De to gruppene hvor bruttoledigheten har falt mest det siste året.

Kompetanse er ferskvare. Hvis du har vært ute av arbeidslivet en periode og arbeidsmarkedet snur, kan det likevel bli vanskelig å komme inn igjen. I en slik situasjon vil mange arbeidsgivere velge å ansette personer med kortere ledighetsperiode bak seg. Figuren under tyder på at desto lenger du har vært ledig utover 12 måneder desto vanskeligere er det å komme tilbake i arbeid.

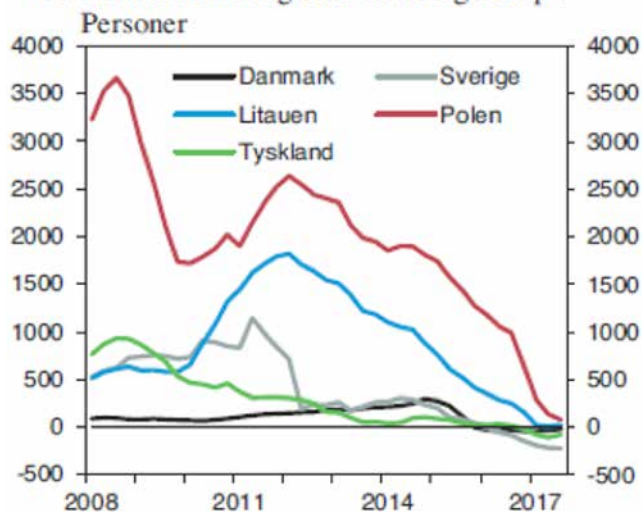
Figur 7. Prosentvis endring i bruttoledigheten, dekomponert i endring i helt ledige og arbeidssøkere på tiltak, etter arbeidssøkervarighet. Januar 2017 – januar 2018

Ledigheten i Norge er fortsatt høyest i Rogaland, etterfulgt av Aust-Agder og Finnmark. I Rogaland er bruttoledigheten fortsatt over 4 prosent. Lavest ledighet finner vi Sogn og Fjordane med en bruttoledighet på litt over 2 prosent av arbeidsstyrken. Bruttoledigheten har likevel blitt redusert i alle fylker sammenlignet med januar i fjor. Rogaland og Agder-fylkene er de tre fylkene hvor bruttoledigheten har falt mest. I Rogaland har bruttoledigheten falt med nesten 30 prosent siste året, men likevel er ledigheten fortsatt høyest i Rogaland. Dette viser hvor hardt fylket ble rammet av oljenedturen, men at mange virksomheter igjen har begynt å ansette igjen. Fylket er likevel i motsatt enda av ledighetsstatistikken enn de var for fire år siden.

Det norske arbeidsmarkedet har siden EU-utvidelsen østover i 2004 vært preget av høy arbeidsinnvandring fra de nye EU-landene. Arbeidsinnvandringen har i mange sektorer ført til bedre tilgang på arbeidskraft, men har også i mange tilfeller ført til lavtlønnskurransen. Mange virksomheter har underbydd hverandre ved å hente lavtlønt arbeidskraft gjennom arbeidsinnvandring, spesielt innen bygg og anlegg. Veksten i arbeidsinnvandringen har blitt kraftig avdempet de siste årene. I nasjonalbudsjettet for 2018 viste Finansdepartementet at det blant noen nasjonaliteter nå er nettoutvandring fra Norge.

C. Nettoinnvandring etter statsborgerskap¹.

Kilde: Finansdepartementet oktober 2017

3. ARBEIDSMARKEDET FOR INGENIØRER

Oljeprisen har mer enn doblet seg siden bunnivået for tre år siden. Det har ført til høyere aktivitet i petroleumsektoren både nasjonalt og internasjonalt. Vekstraten i internasjonal økonomi har også tatt seg opp. Det finnes likevel usikkerheter både nasjonalt og internasjonalt som gjør at veksten er skjør. Både internasjonale konjunkturer og nasjonale forhold påvirker sysselsettingen i Norge og arbeidsmarkedet for ingeniører.

Foreløpig har likevel utviklingen det siste året bidratt til en positiv utvikling i arbeidsledigheten for ingeniører i Norge.

Helt ledige innen ingeniør- og IKT-yrker i januar (NAV)

Antall	Prosent av arbeidsstyrken	Endring av antall fra januar 2017	Endring i prosent fra januar 2017	Ledighet i prosent januar 2017
5677	2,2	-2949	-34	3,3

For ingeniør- og IKT-yrker har det vært en sterk nedgang i ledigheten siste tolv måneder viser oversikten over helt ledige fra NAV. Utviklingen i bruttoledigheten (summen av helt ledig og arbeidssøkere på tiltak) peker i samme retning selv om den er litt svakere. Det er nå noen færre innen ingeniør- og IKT-fag som deltar på arbeidsmarkedstiltak enn i fjor, men reduksjonen er marginal.

Yrkene og utdanningene som omfattes av kategorien ingeniør- og ikt-yrker er bredt sammensatt i NAVs statistikker. Den inneholder ingeniører, sivilingeniører, sivilarkitekter, teknikere, ikt-yrker og andre naturfaglige yrker. Nedenfor er ledigheten fordelt mellom de ulike undergruppene.

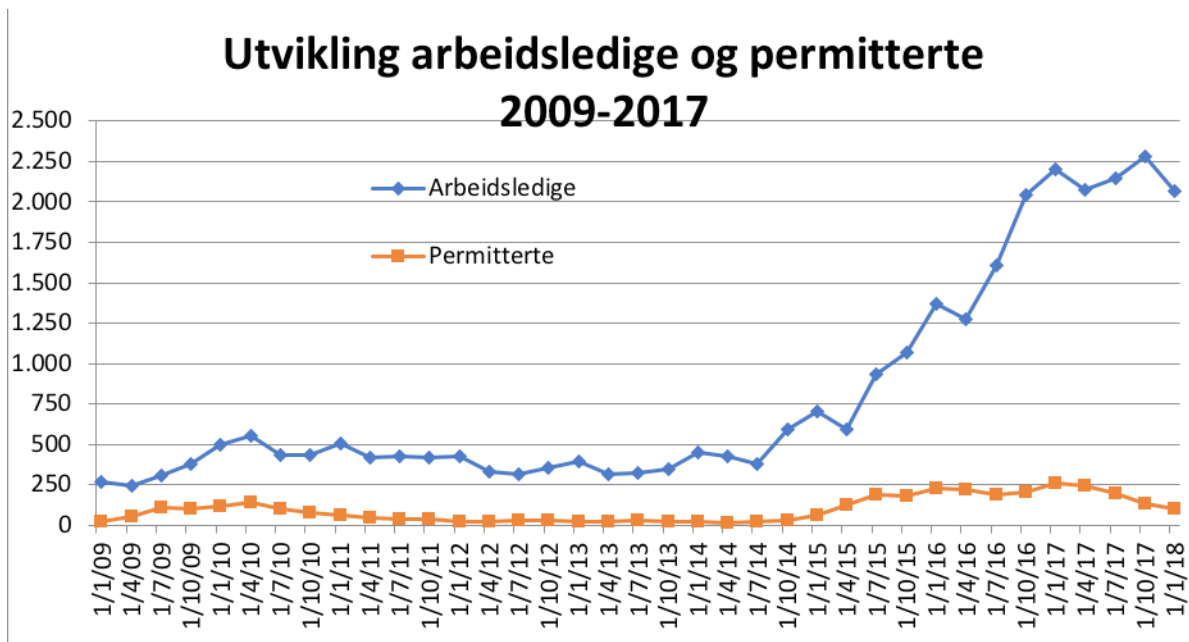
	Antall	Prosent av arbeidsstyrken	Endring fra januar 2017	Endring i prosent fra januar 2017
Ingeniører og teknikere	2384	2,3	-1783	-43
Sivilingeniører og sivilarkitekter	1066	1,8	-713	-40
IKT-yrker	1863	2,0	-428	-19
Andre naturvitenskaplige yrker	364	4,3	-35	-8
I alt ingeniør- og IKT-fag	5677	2,2	-2949	-34

Kilde: NAV januar 2018

Det fremkommer i tabellen over at for ingen av gruppene som faller inn under sekkekategori «Ingeniør- og IKT-yrker» har ledigheten økt det siste året. Både nivået og endringene i arbeidsmarkedet utvikler seg i samme retning, men med ulik hastighet. Nivået på ledigheten er lavest blant sivilingeniører og sivilarkitekter med 1,8 prosent, noe som er 0,8 prosentpoeng lavere enn i arbeidsstyrken generelt. Også for ingeniører og teknikere, og blant IKT-yrker er ledigheten lavere enn ellers i samfunnet. For andre naturvitenskaplige yrker er derimot ledigheten 1,7 prosentpoeng høyere enn i arbeidsstyrken.

Utviklingen det siste året viser at nedgangen i ledigheten er desidert størst blant ingeniører og teknikere, og for sivilingeniører og sivilarkitekter. Det er likevel viktig å understreke at ledigheten for begge grupper er dobbel så høy i dag som den var i januar 2014.

Går vi til NITOs medlemsdatabase finner vi ikke en like klar nedgang i ledigheten blant ingeniører og teknologer organisert i NITO, som i NAVs statistikker. NITO-tall viser at 2066 medlemmer er arbeidsledige og 102 er permitterte ved inngangen til 2018. Det utgjør 3,5 prosent ledighet blant ordinære medlemmer i yrkesaktiv alder. Sammenlignet med for ett år siden er antallet ledige og permitterte NITO-medlemmer blitt redusert med om lag 400 personer eller 17 prosent.

Kilde: NITO

Som hos NAV er det store geografiske variasjoner blant NITOs arbeidsledige medlemmer. Den høyeste andelen arbeidsledige NITO-medlemmer finner vi på Sør-Vestlandet, hvor ledigheten er høyest i Aust-Agder (7,4%), etterfulgt av Rogaland (6,4%) og med Vest-Agder (5,9%) med tredje høyest ledighet. Det er likevel en viktig forskjell mellom avdelingene. Mens ledigheten har gått tydelig ned i Rogaland, har den gått noe ned i Aust-Agder, mens den i Vest-Agder har gått opp det siste året. I alle disse tre avdelingene ligger ledigheten betydelig over den registrerte ledigheten for ingeniør- og IKT-fag fra NAV og snittet blant NITO medlemmene. Målt i absolutte tall er likevel ledigheten blant NITO medlemmer høyest i Oslo og Akershus, men andelen her er likevel betydelig lavere enn det vi ser på Sør-Vestlandet.

I motsatt ende av ledighetsoversikten finner vi Hedmark (1,4%), Sogn og Fjordane (1,6%) og Oppland (1,9%). Dette er tre avdelinger som i stor grad har ligget i den såkalte oljeskyggen og derfor i liten grad har blitt berørt av alle nedbemanningene i den næringen. Alle tre fylkene har likevel opplevd en økning i ledigheten sammenlignet med noen år tilbake.

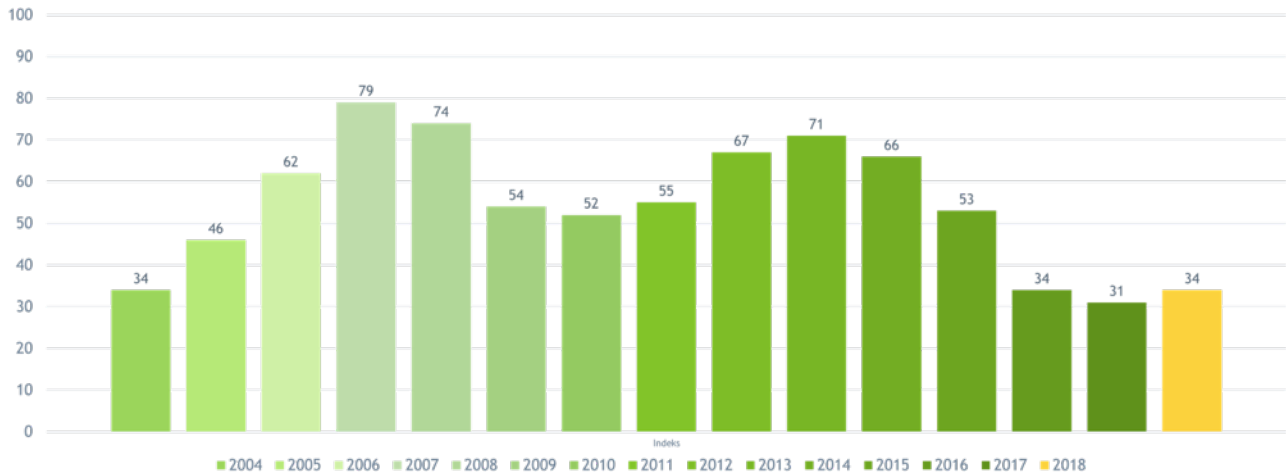
I forrige kapittel var vi innom paradokset med at ledigheten synker, men at langtidsledigheten stiger. Vi viste der at langtidsledigheten steg spesielt blant ingeniører og industriarbeidere i Rogaland og Hordaland. Ved å se på NITO-tall finner vi også at langtidsledigheten, definert som arbeidsledig mellom 1 og 4 år, har steget med om lag 50 prosent det siste året. Det er nå 945 medlemmer som har gått ledige i mer enn ett år. Det er i Rogaland, Oslo og Akershus og Hordaland vi har høyest antall langtidsledige. Men det er i Agder-fylkene og Rogaland det er høyest andel langtidsledige blant NITO-medlemmene.

På grunn av det store innslaget av langtidsledighet blant NITO-medlemmer spesielt på Sør-Vestlandet har NITO, både lokalt og sentralt, arbeidet spesielt med denne problemstillingen. Det har blitt arbeidet opp mot sentrale myndigheter, NAV, fylkeskommuner, kommuner og arbeidsgivere i dette området for å unngå at mange langtidsledige blir varig stående utenfor arbeidslivet. Å bli varig stående utenfor arbeidslivet har hverken den enkelte, virksomhetene eller samfunnet råd til.

Hvordan opplever så arbeidsgiverne tilgangen på den ingeniørkompetansen de har behov for? For å avdekke dette gjennomfører NITO i samarbeid med Ipsos hvert år en undersøkelse blant 700 arbeidsgivere. Årets undersøkelse viser at noen flere opplever det vanskeligere å få tak i den ingeniørkompetansen de har behov for, men veksten er

ikke signifikant. Signalet i årets undersøkelse er likevel at fallet i de som opplever det som ganske eller meget vanskelig har bremsset opp etter at det antallet som opplevde dette falt fire år på rad. Dette er en indikator på at behovet for ingeniører ikke lenger er fallende.

Synes du det er meget enkelt, ganske enkelt, ganske vanskelig eller meget vanskelig å få tak i kvalifiserte ingeniører til din virksomhet? (de som svarer ganske og meget vanskelig)

Kilde: NITO/Ipsos

Det er ganske store forskjeller på i hvor stor grad arbeidsgivere i ulike sektorer opplever muligheten til å rekruttere den ingeniørkompetansen de har behov for. Det er fortsatt kommunesektoren som opplever størst problemer med å rekruttere, mens stat opplever det som minst vanskelig. Privat sektor har ligget omlag på gjennomsnittet i utvalget de tre siste årene.

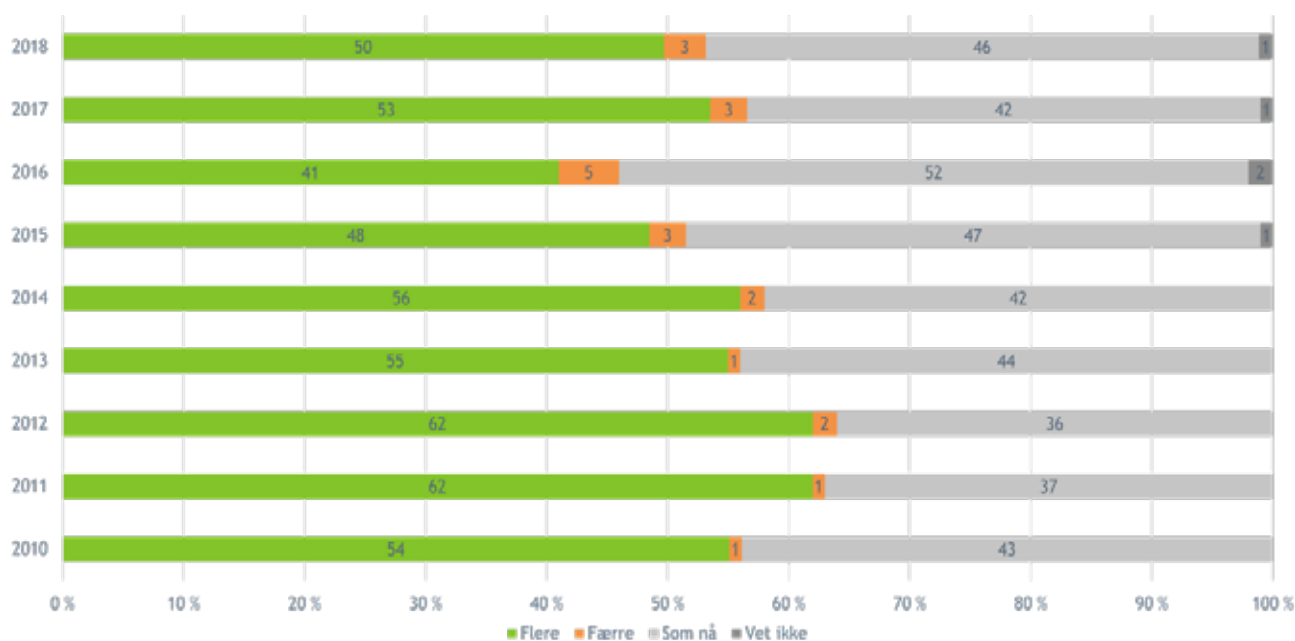
Når vi videre spør om årsakene til at det er vanskelig å få tak i ingeniører med riktig kompetanse svarer flest at det er vanskelig å finne kvalifiserte søkere og videre at det er mangel på ingeniører med riktig fagkombinasjon. Den tredje viktigste årsaken det pekes på fra arbeidsgiverne er konkurranse på arbeidsmarkedet. Denne indikatoren har mer enn doblet seg siden undersøkelsen i 2016.

4. ANTAKELSER OM ARBEIDSMARKEDET FOR INGENIØRER FREMOMER

Som vi har sett i de foregående kapitlene har ingeniørledigheten begynt å falle både i NAVs og NITOs statistikker. Selv om nedgangen i NAVs tall er betydelig større enn i NITOs tall. Ledigheten er også på vei ned i befolkningen. Skiftet i arbeidsmarkedet skyldes i stor grad stigende oljepris og endrede konjunkturer nasjonalt og internasjonalt.

I NITOs behovsundersøkelse blant arbeidsgivere stilles det spørsmål om de tror de vil trenge flere, færre eller like mange ingeniører om tre år sammenlignet med i dag. Selv om det er en liten nedgang i hvor mange som sier de vil ha behov for flere ingeniører fra i fjor til i år, er ikke denne signifikant. Fortsatt mener om lag halvparten av respondentene at de vil ha behov for flere ingeniører om tre år enn i dag. Andelen arbeidsgiverne som mener de vil trenge færre holder seg stabilt fra 2017 til 2018. Det er likevel et godt stykke igjen til den optimismen som preget arbeidsgiverne i 2011 og 2012. Ut fra hvordan arbeidsgiverne har svart både i bølgedaler og på toppene av konjunkturrene, synes det som om arbeidsgivere ikke har en krystallkule som spår riktig om fremtiden. Svarene de gir kan nok være en bedre indikator på situasjonen det kommende året enn tre år frem i tid.

Hvis vi ser fremover. Tror du det vil bli behov for flere eller færre ingeniørstillinger i din virksomhet de neste tre årene, eller tror du at antallet vil være det samme som nå?

Kilde: NITO/Ipsos

Det er store variasjoner mellom sektorer i hvor positivt de ser på behovet for ingeniører fremover. To av tre arbeidsgivere i privat sektor mener de vil ha behov for flere ingeniører om tre år enn i dag. Dette er på nivå med 2017, men klart flere enn i 2016. Kommunesektoren har et klart fall i sine forventninger om behov for ingeniører i et tre års perspektiv og er tilbake på nivået de var på for to år siden. Hva årsakene til dette har vi ikke stilt spørsmål om, men det kan være flere kommuner har vært flinke til å få dekket sine ingeniørbehov ved at det har vært flere ingeniører tilgjengelige i arbeidsmarkedet.

Uansett er det ikke arbeidsgiveres optimisme eller pessimisme som avgjør etterspørselen etter ingeniører. Som beskrevet i kapitel 1 er de økonomiske utsiktene mer positive ut enn de siste årene. Usikkerhetsmomenter som kan gjøre konjunkturoppgangen skjør er det blant annet pekt på oljeprisen, mulighetene for handelskrig mellom USA og noen av deres handelspartnere og konsekvensene av Brexit.

IKT-utdannede har det fra flere hold blitt pekt på som en kompetanse det vil være i stort behov for fremover. Det skyldes bla. digitaliseringen og automatiseringen vi ser i flere sektorer. I behovsundersøkelsen spør vi

arbeidsgiverne om hvordan deres behov for ingeniører vil bli påvirket av digitalisering de kommende tre årene. Her svarer 41 prosent at behovet vil øke, mens bare tre prosent mener det vil bli mindre.

Mer bekymringsfullt er utviklingen vi ser med lavere andel i yrkesaktivalder som deltar i arbeidslivet. Nå opplever vi i tillegg at mange av virksomhetene som har behov for arbeidskraft løser dette gjennom bruk av innleie eller flere midlertidig ansatte. Det siste momentet kan innebære at mange av de som har kommet i arbeid etter arbeidsledighet i dag befinner seg i en mer utsatt posisjon i arbeidslivet, enn det vi har sett under tidligere konjunktur-oppganger. I tillegg ser vi en utvikling hvor langtidsledigheten øker generelt i samfunnet og blant ingeniører spesielt. Hvis denne utviklingen fortsetter og det ikke blir satt inn ekstraordinære tiltak, står vi i fare for at en større andel av befolkningen blir stående utenfor arbeidslivet på varig basis.

NITO har likevel et positivt syn på den økonomiske utviklingen og ser for oss en bedring i arbeidsmarkedene generelt og for ingeniører spesielt. Vi antar at arbeidsledigheten blant ingeniører vil fortsette å falle gjennom året og at en del distrikter og sektorer igjen vil oppleve mangel på ingeniører.

